

Hvordan forebygge bruk av ulovlige dopingmidler?

En juridisk oppgave om hvordan bruk av dopingmidler med fokus på anabole androgene steroider kan forebygges.

Juridisk oppgave

BACHELOROPPGAVE (OPPG300)

Politihøgskolen

2014

Kand.nr : 301

Antall ord: 6131

Sidetall eks. forside: 22

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	2
1.1 Rettskildebilde	3
1.2 Fakta om AAS.	3
2. Det forebyggende perspektivet.....	4
2.1 Generelt om forebygging.....	4
2.1 Antidoping Norge.....	5
2.2 Dopingtelefonen.	6
3. Straffebestemmelser	6
3.1 Lovgivning	6
3.2 Straffeloven § 162 b	6
3.3 Legemiddeloven 24 a.	7
3.4 Dopingforskriften.	8
4. Straffeprosessuelle virkninger av ny lovgivning	8
4.1 Brukeren av AAS sin status i en straffesak	9
5. Nærmere om enkelte polisiære og straffeprosessuelle tiltak.	10
5.1 Polisiære tiltak for å forebygge bruk av anabole androgene steroider.	10
5.2 Straffeprosessuelle tiltak for å forebygge bruk av anabole androgene steroider.....	12
5.3 Kroppslig undersøkelse	12
5.4 Skjellig grunn til mistanke om bruk av AAS	14
6. Forebyggende tiltak i treningssentre	15
6.1 Dopingtest	15
6.2 Datatilsynets retningslinjer for gjennomføringen av dopingkontroll ved treningssentre	16
7. Kosttilskudd.....	16
8. Avslutning	17
Litteraturliste (selvvalgt pensum).....	19

1. Innledning

Dette er bacheloroppgaven som avslutter studiet mitt ved politihøgskolen i Bodø. Oppgaven tar for seg hvordan man kan forbygge bruk av dopingmidler. Det finnes mange forskjellige typer dopingmidler på markedet. Jeg har valgt å avgrense oppgaven til å ta for meg anabole androgene steroider, heretter kalt AAS.

Media har i flere år skrevet om bruk av dopingmidler for å oppnå raske treningsresultater. Vi har stadig vekk sett nyhetsoppslag om at enda en stor idrettsutøver har innrømmet bruk av dopingmidler. Idrettsutøveren har som regel benyttet seg av dopingmidler over lengre tid for å oppnå resultatforbedring i sin idrett. I tillegg har jeg observert personer på treningssentre som bygger muskler raskere enn hva som er normalt. Det reklameres for kosttilskudd som øker prestasjoner raskt og hurtig med samtidig henvisning til fotografier av store, veltrente mennesker. Det er tidkrevende å bygge muskulatur, og i mangel på tålmodighet velger noen å ta snarveien innom AAS.

Dopingmidler brukes ikke bare innenfor konkurranseidrett. AAS benyttes av mennesker som ikke deltar i noen form for organisert idrett, men de har likevel et sterkt ønske om å bygge mye muskulatur på kort tid. Innenfor konkurranseidretten er det mange kontrolltiltak for å avdekke bruk av AAS. For personer utenfor konkurranseidretten er det få kontrolltiltak. Mye av det forebyggende arbeidet skjer igjennom holdningskampanjer. I 2013 hadde antidoping Norge og Norges Idrettsforbund en kampanje med navn ”Ærlig talt”¹. Dette er en holdningskampanje om doping for å markere Antidoping Norges 10 års jubileum. I tillegg fikk vi i 2013 en ny lov som gjorde at bruk og besittelse av dopingmidler ble forbudt. Dette har derfor vært et tema som har fått mye oppmerksomhet den siste tiden.

Helt i starten av oppgaven vil jeg skrive litt om det forebyggende perspektivet og beskrive ulike metoder man kan drive forebyggende arbeid på. Her skriver jeg om politiets arbeid og om andre aktører som politiet kan samarbeide med for å forebygge bruk av dopingmidler. Videre vil jeg gå inn på lovverket som regulerer bruk og befatning med AAS. Jeg vil først ta for meg straffeloven § 162 b og se på nye § 24 a i legemiddeloven. Endringer i lovverket vil ha konsekvens for både hva man kan etterforske og hvordan dopingsaker skal etterforskes. Senere i oppgaven beskriver jeg hvordan politiet kan forebygge bruken av AAS gjennom sitt polisiære arbeid og igjennom straffeprosessuelle tiltak. Her skal jeg gå inn på forskjeller på polisiære og straffeprosessuelle tiltak og se på hvordan disse tiltakene påvirkes ved

¹<http://www.renidrett.no/index.php/om-prosjektet/hvem-star-bak>

endringer i lovverket. Videre ser jeg på noen tiltak politiet kan gjennomføre for å forebygge videre bruk av AAS hos brukeren. Etter dette kommer jeg inn på hvordan treningssentre driver sitt forebyggende arbeid. Helt til slutt har jeg valgt å skrive noen ord om kosttilskudd som brukes i forbindelse med trening.

1.1 Rettskildebilde

I denne oppgaven har jeg sett på straffelovens bestemmelse § 162 b og legemiddeloven § 24 a. Jeg har hatt mest fokus på legemiddeloven § 24 a. Dette er en bestemmelse som ble gjeldene fra 14.06.13. Det er lite rettspraksis til bestemmelsen og jeg har derfor brukt lovforarbeid Prop. 107 L (2012-2013) Om endring i legemiddeloven for å finne grunnlaget for bestemmelsen.

Jeg har også brukt forarbeid til straffeloven § 162 b, Ot.prp. nr. 46 (1991–92) Om lov om endring i straffeloven (straffetiltak mot doping). Dette for å få en økt forståelse av hvorfor legemiddeloven § 24 a ble vedtatt. Det har også vært nødvendig å se på dopingforskriften for å finne hvilke midler som reguleres av dopinglovgivningen.

For å finne tiltak som kan være med på å forebygge bruk av AAS har jeg sett på noen bestemmelser i politiloven og straffeprosessloven. For å forklare juridiske begreper har jeg brukt rettspraksis fra høyesterett.

1.2 Fakta om AAS.

AAS er testosteron i syntetisk form². Dette gir kroppen økt muskelvekst ved trening. Inntak av AAS kan gi bivirkninger i form av både fysiske og psykiske plager. Alvorlige fysiske bivirkningene kan blant annet være leversvikt, hjertet får nedsatt pumpeevne og det kan oppstå vekstforstyrrelser. Psykiske plager kan være depresjon, labilitet og nedsatt toleranseevne. Følgelig er voldsbruk vanligere. I kampanjen Ærlig talt, som er nevnt tidligere i oppgaven, finner man et intervju av Morten Heierdal³. Morten Heierdal snakker ut om sine erfaringer om bruk av AAS. Han forklarer hvordan han ble mer aggressiv av dopingbruk, og at han utsatte uskyldige mennesker for vold. Videre forklarer han hvordan dette genererte til kokainmisbruk også. Morten Heierdal sin historie er eksempel på kjente bivirkninger som AAS antas å gi ved høye doser⁴. De psykiske bivirkningene av AAS skaper situasjoner som kan ende med politioppdrag. Psykisk ustabilitet er ikke bare et problem for den enkelte

²<http://www.antidoping.no/internett/medisinsk-info/dopingmidler-metoder/anabole-steroider/>

³<http://www.renidrett.no/index.php/historiene/morten-heierdal>

⁴<http://nhi.no/trening/doping/anabole-steroider-38995.html>

bruker, men skaper utrygghet og vanskeligheter både i brukerens omgangskrets og i samfunnet forøvrig.

AAS inntas enten oralt i pilleform, eller ved bruk av sprøyte⁵. Det er vanlig å bruke AAS i en avgrenset tidsperiode, - ofte kalt for en kur. Det finnes ulike metoder å velge mellom. Enkelte velger flere typer AAS, og man kan kombinere både oralt inntak og injeksjoner. Sprøyter som brukes til injisering av anabole androgene steroider har tynnere og lengre spiss enn sprøyter som brukes til å injisere narkotika. Ved injisering settes sprøyten i en muskel. De aktive stoffene absorberes til blodbanen for så å bli fraktet videre rundt i kroppen⁶. Økonomisk er det mye penger å hente ved å omsette AAS. En kur koster fra 1500 til 60 000 kr. Under en forelesning på politihøgskolen med Antidoping Norge forklarte foredragsholder at 1 kg testosteron i Kina koster mellom 20 - og 40 000 kr. Omsetningsverdi på samme mengde stoff i Norge ligger på ca. 1 million kr. Den økonomiske gevinsten ved illegal omsetning er uten tvil svært høy.

2. Det forebyggende perspektivet

2.1 Generelt om forebygging

Det fremgår av § 2 i politiloven at politiet skal forebygge kriminalitet og håndheve lovgivningen. For at politiet skal kunne gjøre denne jobben best mulig er de avhengig av andre. I Norge finnes det flere aktører som jobber forebyggende mot ulovlig bruk av AAS. Dette er aktører som er mulige samarbeidspartnere for politiet. Jeg skal senere i denne oppgaven komme noe inn på noen av aktørene.

All befatning med dopingmidler er straffbart etter straffeloven § 162 b og legemiddeloven § 24 a. Straff er ment for å forebygge nye lovbrudd, og skal virke individualpreventivt og allmennpreventivt⁷. Individualprevensjon kan kort forklares slik at lovbrøyteren skal føle straffen som et så stort onde at han ikke ønsker å begå nye straffbare forhold. Alternativt at straffen tilpasses slik at den har størst mulig rehabiliterende effekt. Eksempel på dette kan være betingende dommer eller påtaleunntatelse med vilkår. Straffen skal rehabilitere lovbrøyteren. Allmennpreventivt kan forklares med at allmennheten ser at et individ straffes for et lovbrudd og dermed ønsker å avstå fra å gjøre lovbrudd selv. Felles for

⁵<http://nhi.no/trening/doping/anabole-steroider-38995.html>

⁶http://pub.nettavisen.no/multimedia/na/archive/00197/Les_brosjyren_her_197354a.pdf

⁷Elisabeth Myhre Lie, *I Forkant*, Oslo 2011 side 125

individualprevensjon og allmennprevensjon er at begge skal fungere avskrekkende. I tillegg lever vi i et samfunn som forlanger at lovbrutere skal gjøre opp for seg i form av straff.

Statistikken viser at mange som har begått lovbrudd, fortsetter med dette selv om de har fått straff i form av bøter og fengsel. Det har i senere tid blitt et stort fokus på å utvikle andre metoder enn straff for å forebygge kriminalitet. Slike arbeidsmetoder er blant annet personorientert forebygging og situasjonell forebygging. I personorientert forebygging går man inn på individnivå og prøver å finne bakenforliggende årsaker til at vedkommende begår kriminalitet⁸. Dette er tiltak mest rettet mot ungdom og krever samarbeid med barnevern, foreldre og skole. Bekymringssamtalen er en del av den personorienterte forebyggingen og er hjemlet i politiloven § 13. Selv om bekymringssamtalen hovedsakelig er ment som et tiltak for barn og ungdom, tenker jeg at bekymringssamtalen er et verdifullt verktøy som kan brukes i forhold til både ungdom og voksne som bruker AAS. Den situasjonelle forebyggingen går ut på å vanskeliggjøre lovbrudd⁹. Hvis man tenker seg at politiet klarte å beslaglegge alt som var av dopingmidler slik at det ikke lenger var tilgang til disse midlene, så ville det heller ikke være mulig å bryte dopinglovgivningen. Dette er selvfølgelig helt umulig, men situasjonell forebygging kan også være et overvåkningskamera på et treningssenter. Slike virkemiddel øker risikoen for å bli tatt for å bruke AAS. Dette må gjøres innenfor lovens strenge krav til personvern hensyn. Kameraovervåkning for å avdekke bruk av AAS blir dermed vanskelig å gjennomføre.

Mye av det forebyggende arbeidet handler om å skape de riktige holdningene ute i samfunnet. Det er derfor verdifullt at vi i Norge har organisasjoner og tjenester som jobber for dette. Jeg skal her kort presentere Antidoping Norge og Dopingtelefonen.

2.1 Antidoping Norge¹⁰

Antidoping Norge er en uavhengig organisasjon som jobber aktivt for å forebygge og avskrekke bruk av dopingmidler. Organisasjonen gjennomfører ikke bare dopingkontroll av gode idrettsutøvere, men jobber også for å bekjempe dopingbruk blant vanlige mosjonister. Dette gjør de ved å gjennomføre dopingtester, informere om hva dopingbruk er og hvilke helseskader som kan oppstå som følge av doping. Antidoping Norge konsentrerer seg om flere arbeidsområder. Blant organisasjonens viktigste arbeidsfelt finner man for eksempel

⁸ Elisabeth Myhre Lie, *I Forkant*, Oslo 2011 side 60

⁹ Elisabeth Myhre Lie, *I Forkant*, Oslo 2011 side 259

¹⁰<http://www.antidoping.no/internett/antidoping-norge/oppdragsvirksomhet/>

Rent Idrettslag, Ren Utøver, Rent Senter og Ren Skole¹¹. Rent Senter er Antidoping Norge sitt samarbeid med treningssentre for å forebygge doping. Ren Skole er undervisningsopplegg i den videregående skolen som tar sikte på å undervise om dopingbruk og hvilke konsekvenser bruken kan ha for den enkelte.

2.2 Dopingtelefonen¹².

Dopingtelefonen er en gratis tjeneste til de som har spørsmål om doping. Dette er en gratis og anonym tjeneste som skal forebygge bruk av dopingmidler ved å gi informasjon om konsekvenser av dopingbruk. Dopingtelefonen ligger under hormonlaboratoriet ved Aker universitetssykehus. Dopingtelefonen har også mye informasjon på nettsidene sine.

3. Straffebestemmelser

3.1 Lovgivning

Norsk lovgivning har to sentrale lovhjemler som gjør all befatningen med dopingmidler forbudt. Dette er straffeloven § 162 b og legemiddeloven § 31 jf. § 24 a. I tillegg er det en dopingforskrift med egen dopingliste som regulerer hvilke stoffer som er dopingmidler etter loven. Jeg skal nå se nærmere på denne lovgivningen.

3.2 Straffeloven § 162 b

Tidligere var det kun LOV 1902-05-22 nr. 10 § 162, heretter kalt straffeloven, bestemmelse §162 b, som kom til anvendelse i dopingsaker. I straffeloven § 162 b, 1 ledd står det følgende:

Den som ulovlig tilvirker, innfører, utfører, oppbevarer, sender eller overdrar stoff som etter regler fastsatt av Kongen er ansett som dopingmiddel, straffes for dopingforbrytelse med bøter eller med fengsel inntil 2 år.

Etter denne paragrafen rammes ikke bruk og besittelse av dopingmidler. Det som Kongen har ansett som dopingmiddel står i FOR-1993-04-30-318, heretter kalt dopingforskriften. Ett interessant skille er grensen mellom besittelse og oppbevaring av dopingmidler. Skal en person bli straffet for oppbevaring, må mengden av dopingmidlene være større enn det som kan beregnes å være til eget bruk. Den 08.10.2002 ble høyesterettsavgjørelsen Rt-2002 1184 avsagt. Dommen definerer grenseskillet mellom besittelse og oppbevaring av AAS. Her blir det lagt vekt på hvilke mengder som er vanlig å bruke daglig. Vanligvis er det slik at brukere av AAS inntar dette i form av kurer. En kur strekker seg fra 4 – 8 uker. Avgjørelsen i

¹¹<http://www.antidoping.no/internett/forebygging/>

¹²http://www.dopingtelefonen.no/Om_dopingtelefonen/?module=Articles;action=Article.publicShow;ID=395

høyesterett sier at besittelse anses å være den mengde AAS som trengs til en gjennomsnittlig kur. Det kvantum som en bruker inntar av AAS på ca. 4 - 8 uker, regnes altså som besittelse til eget bruk.

Det fremgår tydelig av forarbeid til straffeloven § 162 b Ot.prp. nr. 46 (1991–92)¹³, at formålet med bestemmelsen er å ramme de som skaffer til veie og omsetter dopingmidlene. Etter denne bestemmelsen er ikke bruk og besittelse av dopingmidler straffbart. Idrettsutøverne kunne likevel bli møtt med sanksjoner fra sin idrettsgren hvis de ble tatt for dopingbruk. Problemet ble at mange av dem som brukte dopingmidler, valgte å stå utenfor organisert idrett. Dermed unngikk de sanksjoner og kunne gå helt fri for sitt dopingbruk. Derfor ble legemiddeloven endret 14.06.13, og legemiddeloven fikk nå § 24 a.

3.3 Legemiddeloven 24 a.

I legemiddeloven § 24 a står det følgende:

Det er forbudt uten lovlig adkomst å erverve, besitte eller bruke stoff som etter forskrift med hjemmel i straffeloven § 162 b første ledd er regnet som dopingmidler. Forbudet gjelder også for preparater som inneholder slike stoffer.

Det har her blitt forbudt å erverve, besitte eller bruke stoff som er ulovlige etter straffelovens § 162 b første ledd. Det vil si alle stoffer som står i dopingforskriften. Det står i loven at forbudet gjelder uten lovlig adkomst å erverve, besitte eller bruke stoff som er regnet som dopingmidler. Det er altså ikke ulovlig å bruke midler som står i dopingforskriften i enhver sammenheng. Erverv, besittelse eller bruk rammer ikke den som får disse midlene på resept av lege. Disse personene vil ha lovlig adkomst til midlene etter legemiddeloven § 24 a, 1. ledd 1. setning. Jeg tenker at den nye lovgivningen sender ett signal om at bruk av dopingmidler er noe samfunnet ikke aksepterer. Gjennom å gjøre dopingmidler ulovlig heves terskelen for bruk.

I § 31, 2 ledd i legemiddeloven står det at straffen for å bryte legemiddeloven § 24 a forsettlig eller uaktsomt er bøter eller fengsel inntil 6 måneder eller begge deler. At uaktsomhet rammes kan være med på å lette bevisbyrden i denne type saker.

¹³ Ot.prp. nr. 46 (1991–92). Om lov om endring i straffeloven (straffetiltak mot doping)

3.4 Dopingforskriften¹⁴.

Dopingforskriften regulerer hvilke stoffer som er å anse som dopingmidler.

I § 1 i dopingforskriften står det:

§ 1. Som dopingmidler etter forskriften regnes

- a) Stoffer som er oppført på særskilt liste (dopinglisten)*
- b) Salter av disse stoffer og mulige stereoisomere, estere og etere av stoffene og deres salter*
- c) Blandinger som inneholder stoffer nevnt i bokstav a og b.*

Med blandinger menes blandinger av enhver art i fast form, flytende form eller gassfase, oppløsninger, fortynninger, ekstrakter, konsentrater, farmasøytiske preparater og bearbeidede former av stoffene når bearbeidelsen ikke fører til en kjemisk endring av stoffene.

I § 1 alternativ a i dopingforskriften står det at de midlene som står oppført i egen dopingliste, er dopingmidler. Denne dopinglisten er en del av dopingforskriften. Det er statens legemiddelverk som bestemmer hvilke midler som skal stå i dopinglisten, jf. § 2 i dopingforskriften. Alternativ § 1 b i dopingforskriften legger til salter av stoffene oppført på dopinglisten, mulige stereoisomere, estere og etere av stoffene og deres salter. Dette vil si at stoffer som ligner de stoffene på dopinglisten, også er dopingmidler. I alternativ c er blandinger av enhver art av stoffer som i alternativ a og b, regnet som dopingmidler.

Det som er verdt å merke seg, er at mange narkotiske midler blir brukt som dopingmidler. Dette er gjerne sentralstimulerende midler som for eksempel amfetamin. Disse narkotiske midlene står ikke i dopinglista, men på narkotikalista og rammes derfor av narkotikalovgivningen.

4. Straffeprosessuelle virkninger av ny lovgivning

Bruken av AAS har som nevnt etter 14.06.13 blitt forbudt etter legemiddeloven § 24 a. Endringen vil ha straffeprosessuelle konsekvenser i forhold til status som siktet i straffesak, avhør og for bruken av tvangsmidler. Dette vil jeg nå se nærmere på.

¹⁴ FOR-1993-04-30-318 - Dopingforskriften

4.1 Brukeren av AAS sin status i en straffesak

Tidligere kunne ikke en person som ble tatt med under en brukerdose AAS tas for noe straffbart forhold. Vedkommende kunne heller ikke mistenkes for bruk av AAS. Alternativt kunne vedkommende bli mistenkt for straffbart forhold etter straffeloven § 162 b.

Vedkommende har fått AAS fra en eller flere personer som begår lovbrudd av straffelovens § 162 b. Personen med brukerdosen kunne dermed bli sett på som vitne i sak mot personen han har skaffet AAS av. I følge lovgivningen har vitner vitneplikt i straffesaken. Unntakene er straffeprosesslovens § 122 og § 123. Etter påtaleinstruksen § 8-10 siste ledd er også vitner forpliktet til å forklare seg sant og ikke legge skjul på noen opplysninger som angår saken. Dette innebærer straffeansvar for det vitnet som ikke snakker sant, men velger å skjule opplysninger som kan bidra til en oppklaring av saken. Det at brukerne hadde forklaringsplikt kunne medføre at de lettere forklarte for politiet om bakmenn.

Med ny lovgivning blir brukerne av AAS mistenkt eller siktet for bruk eller besittelse av AAS. Dette medfører at de ikke har plikt til å forklare seg for politiet eller retten jf påtaleinstruksen § 8-1, 1 ledd. Som mistenkt eller siktet er man heller ikke pliktet til å forklare seg sannferdig. Dette gjør at mistenkt eller siktet ikke lenger har en plikt til å forklare seg om hvordan de har ervervet AAS. Det eneste tilfelle mistenkt og siktet har plikt til å forklare seg sannferdig, er etter straffeloven § 168 om ikke urettmessig å legge skyld på andre for straffbare forhold de ikke har begått. Dette gjør at mistenkte selv risikerer straff for det han sier. Muligheten for nyttig informasjon som kan føre til at bakmenn blir tatt, kan derfor bli vanskeligere å få i avhør.

På den andre siden vil den nye lovgivningen i større grad enn tidligere føre til at man kan benytte seg av tvangsmidler som for eksempel ransaking og beslag. De materielle vilkårene for å ransake en person eller hans bolig, rom og oppbevaringssted finnes i straffeprosessloven § 192 og § 195. For at de materielle vilkårene skal være oppfylt kreves det at personen med skjellig grunn mistenkes for en handling som kan medføre frihetsstraff. Betydningen av begrepet skjellig grunn til mistanke har Høyesteretts kjæremålsutvalg sagt at *det skal være mer sannsynlig at siktede har begått den straffbare handling saken gjelder enn at han ikke har det*¹⁵. § 31, 2 ledd jf § 24 a i legemiddeloven åpner nå for at det kan gis frihetsstraff inntil 6

¹⁵ 1993-10-21. Rt 1993 1302. Høyesteretts kjæremålsutvalg - Kjennelse

måneder og bøter ved bruk og besittelse av dopingmidler. Tvangsmidler lar seg da lettere gjennomføre. Dette betyr at nå er man ikke lenger avhengig av skjellig grunn til mistanke for brudd på § 162 b i straffeloven for å ransake person, bosted, osv. Legemiddeloven § 24 a åpner dermed for at det kan ransakes i flere tilfeller enn før. Dette vil igjen føre til at brudd på dopinglovgivningen lettere kan avdekkes. Jeg vil anta at denne etterforskningen kan føre til bevis også mot bakmenn.

5. Nærmere om enkelte polisiære og straffeprosessuelle tiltak.

LOV-1995-08-04-53¹⁶, heretter kalt politiloven, regulerer de polisiære tiltakene politiet kan utføre. De polisiære tiltakene blir stort sett brukt i ordenstjenesten. Her hjemles blant annet mulighetene politiet har til å drive forebyggende arbeid, stanse lovbrudd, hjelpe syke og gjøre innbringelser. Politiloven har ett klart forebyggende preg og brukes for å forhindre at straffbare forhold og straffbare situasjoner skal oppstå. Når ett straffbart forhold er begått og etterforskning iverksatt, brukes straffeprosessuelle tiltak. Jeg skal nå se nærmere på noen aktuelle hjemler for å forebygge bruk av AAS. Hovedtyngden blir på politilovens § 13 om inngrep ovenfor barn. Videre skal jeg se nærmere på enkelte av de straffeprosessuelle tiltakene. Her skal jeg se nærmere på tvangsmiddelet kroppslig undersøkelse. Dette fordi kroppslig undersøkelse mange ganger er et helt nødvendig etterforskingsskritt i brukersaker.

5.1 Polisiære tiltak for å forebygge bruk av anabole androgene steroider.

I Politiloven § 2 alternativ 2 leser vi at en av politiets oppgaver er å forebygge kriminalitet. All ulovlig befatning med midler som er står oppført i dopingforskriften er kriminalitet som politiet skal forebygge.

§ 6 i politiloven tar for seg vilkårene for hvordan polititjenesten skal utføres. Uansett hvilket tjenesteoppdrag politiet utfører, skal det være løst på en slik måte at tiltakene er hjemlet i politilovens § 6. Paragrafen er nødvendig for å sikre at polititjenesten blir utført på en forsvarlig og etisk riktig måte. Tjenesteoppdraget skal løses på lempeligste måte og stå i forhold til situasjonen. Har man som tjenesteperson mulighet til å stoppe et straffbart forhold tidlig, skal man gjøre dette. Paragrafen presiserer viktigheten av forebyggende tiltak når polititjenesteoppdrag skal løses. Videre sier paragrafen at like tilfeller skal behandles likt, og at ingen skal oppleve at politiet forskjellsbehandler eller krenker dem. At politiet kan bruke makt for å løse tjenesteoppdrag på en nødvendig og forsvarlig måte, står hjemlet i siste ledd i § 6 i politiloven.

¹⁶Lov 4.august 1995 nr. 53 Lov om politiet (politiloven)

§ 13 i politiloven har en hjemmel som regulerer inngrep mot barn. Barn vil her være personer under 18 år. Både § 13, 4 og 5 ledd er svært aktuelle hjemler for å forebygge at personer under 18 år begynner å bruke eller fortsetter med å bruke AAS. I § 13, 4 ledd i politiloven står det:

Dersom politiet har grunn til å tro at en person under 15 år har begått en ellers straffbar handling, eller at en person under 18 år har begått en straffbar handling, kan den mindreårige og foreldrene pålegges å møte for politiet til samtale for å forebygge ytterligere lovbrudd. Før samtalen starter skal den mindreårige og foreldrene gjøres kjent med at de ikke har plikt til å forklare seg.

Politiets samtale i denne bestemmelsen hjemler politiets bruk av bekymringssamtaler. Her skilles det mellom barn over og under 15 år. For personer under 15 år er det nok å ha en grunn til å tro at personen har begått en straffbar handling. Det kan her være nok at personen under 15 år er i ett treningsmiljø som er kjent for å bruke AAS, og at det er grunn til å tro at ungdommen har blitt påvirket til å bruke denne type middel. Det gjør det lettere å pålegge en ungdom å møte til samtale hos politiet etter at bruken av AAS ble forbudt. For at en person mellom 15 og 18 år skal kunne bli kalt inn til samtale med politiet er beviskravet for at han skal ha begått en straffbar handling strengere. Det må da legges til grunn at han har begått en straffbar handling. Ungdommen må ha blitt tatt for bruk/ kjøp av AAS eller eventuelt et annet straffbart forhold før han /hun kan pålegges å møte til samtale med politiet. Det er også slik at foreldrene blir pålagt å møte. Ot.prp.nr.106 (2001-2002)¹⁷ sier at målet med samtalen hos politiet ikke skal være et etterforskingsskritt i form av avhør, men være en samtale for å forebygge videre kriminalitet og få den unge personen til å forstå at han eller hun er på vei i feil retning. Den preventive effekten kan ytterligere forsterkes ved å gjøre ferdig avhør før man tar bekymringssamtalen. Dette fordi bekymringssamtalen kan foregå mer uformelt og derved oppleves friere.

5 ledd i § 13 i politiloven gir adgang til å avhente barn og foreldre som ikke møter til samtale med politiet etter innkalling. Det står i bestemmelsen at dette skal presiseres i samtaleinnkallingen. § 6 i politiloven gjelder også her, og man må prøve så godt det lar seg gjøre å få barn og foreldre til å møte frivillig. Etter Ot.prp.nr.106 (2001-2002) bør de innkalte få mulighet til å møte flere ganger, eller få tilbud om hjemmebesøk før tvangshenting

¹⁷ Ot.prp.nr.106 (2001-2002) (2001-2002) Om lov om endringer i straffeprosessloven og politiloven m.m. (lovtiltak mot barne- og ungdomskriminalitet)

gjennomføres. Det vil også skape bedre grunnlag for å forebygge kriminalitet ved å ha en god tone mellom politi og de som skal møte.

5.2 Straffeprosessuelle tiltak for å forebygge bruk av anabole androgene steroider.

Straffeprosessuelle tiltak hjemles i LOV-1981-05-22-25¹⁸, heretter kalt straffeprosessloven.

Definisjonen av straffeprosesslovens virkeområde står i § 1 i samme lov. Her står det at *saker om straff behandles etter reglene i denne lov når ikke annet følger av lovgivningen ellers*.

Straffeprosessloven blir derfor benyttet i saker som angår dopingmidler siden ikke annet følger av lovgivningen ellers.

Straffeprosessloven inneholder blant annet hjemmelsgrunnlag til tvangsmidler som pågrepelse, ransaking, beslag og kroppslig undersøkelse. For å gjennomføre en forsvarlig etterforskning er bruk av tvangsmidler mange ganger helt nødvendig. De tvangsmidler jeg har nevnt er naturlige å bruke i saker som angår brudd på hjemlene om dopingmidler. Å bruke disse tvangsmidlene vil medføre at lovbrudd med dopingmidler sannsynligvis lettere kan oppklares og straffes. Dernest vil dette virke preventivt både på individnivå og på allmennivå.

5.3 Kroppslig undersøkelse

Jeg ønsker å gå nærmere inn på tvangsmiddelet kroppslig undersøkelse. Dette fordi bruk av dopingmidler av typen AAS kan påvises i urin og ved blodprøve. Kroppslig undersøkelse reguleres av straffeprosessloven § 157. I første ledd i straffeprosessloven § 157 leser vi:

Den som med skjellig grunn mistenkes for en handling som etter loven kan medføre frihetsstraff, kan underkastes kroppslig undersøkelse når det antas å være av betydning for opplysningen av saken og ikke fremstår som et uforholdsmessig inngrep. Det kan tas blodprøve og foretas andre undersøkelser som kan skje uten fare eller betydelig smerte.

For at politiet skal kunne gjennomføre en kroppslig undersøkelse, er det flere vilkår i paragrafen som må være tilstede. Første vilkår i paragrafen er at det kreves skjellig grunn til mistanke om handling som kan medføre frihetsstraff. Det må i hver enkelt sak vurderes om det foreligger skjellig grunn til mistanke. § 162 b i straffeloven kan gi fengselsstraff inntil 2 år og § 24 a i legemiddeloven kan gi fengselsstraff inntil 6 måneder og bøter.

Neste vilkår er at det må antas å være av betydning for opplysning av saken. Kroppslig undersøkelse er aktuelt i de tilfeller politiet har skjellig grunn til mistanke om bruk av AAS.

¹⁸Lov 22. mai 1981 nr. 25 Lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven)

Kroppslig undersøkelse er gjerne det eneste beviset politiet får for å bevise at personen har brukt AAS. Det vil dermed være av betydning for opplysning av saken å gjennomføre en kroppslig undersøkelse for å kunne bevise utover enhver rimelig tvil at mistenkte har brukt AAS.

Neste vilkår er at det ikke må fremstå som et uforholdsmessig inngrep å gjennomføre en kroppslig undersøkelse, jf. straffeprosessloven § 170 a. Dette vil variere fra sak til sak. Å gjennomføre en kroppslig undersøkelse, som for eksempel blodprøve, med tvang på ungdom kan gjøre det forebyggende arbeidet vanskeligere. Avstanden mellom politiet og ungdommen kan bli større, og vårt ønske om å hjelpe ungdommen med å forstå at han er på feil spor blir vanskeligere. Straffeprosessloven § 170 a må være oppfylt om tilstrekkelig grunn for undersøkelsen, og at undersøkelsen ikke er uforholdsmessig. Det må derfor vurderes om det er forholdsmessig å gjøre en kroppslig undersøkelse. Det å ha påvist bruk av AAS vil antagelig lette politiets samarbeid med foreldrene. Da foreligger det ingen tvil om at den de er verge for har gjort noe ulovlig. Premissene for samtalen er lagt når det ikke er tvil om at det foreligger bruk av AAS.

Til slutt i første ledd står det at det kan tas blodprøve og gjennomføres andre undersøkelser som kan skje uten fare eller betydelig smerte. Det er blodprøve og/eller urinprøve som er aktuelt for å påvise AAS. Blodprøve står det kan gjennomføres som kroppslig undersøkelse. Det kan ikke oppstå fare eller betydelig smerte ved urinprøve. Urinprøve kan derfor benyttes for å påvise bruk av AAS.

I andre ledd i straffeprosessloven § 157 trenger ikke straffbarhetsvilkårene tilregnelighet og skyld foreligge for at kroppslig undersøkelse kan gjennomføres. Det betyr at kroppslig undersøkelse kan gjennomføres på en person som er under 15 år, hvis vilkårene i straffeprosessloven § 170 a er oppfylt. Dette gjør det mulig å påvise bruk i tidlig alder. Det er kjent i forebyggende arbeid at desto tidligere man får tatt tak i uønsket atferd, jo oftere lykkes man med å få personen til å slutte med atferden. NRK publiserte en artikkel på nettsidene sine om ungdom ned i 13-årsalderen som bruker AAS¹⁹. Det er viktig å påvise bruk blant disse ungdommene på et tidlig tidspunkt. Man kan hjelpe dem med å forstå konsekvensene av hva de gjør med kroppen sin og tilby hjelp slik at de klarer å endre atferd. Bekymrings samtalen etter § 13 politiloven er her ett godt hjelpemiddel.

¹⁹http://www.nrk.no/ostlandssendingen/_-steroidbruken-okker-blant-unge-1.11087493

Politiet kan ikke selv av eget tiltak beslutte kroppslig undersøkelse. I tredje ledd i straffeprosessloven § 157 må retten beslutte kroppslig undersøkelse hvis mistenkte ikke samtykker til undersøkelsen. Fjerde ledd åpner for at påtalemyndigheten kan avgjøre at kroppslig undersøkelse skal gjennomføres hvis det er slik at formålet med undersøkelsen ellers kan forspilles. I tilfellene hvor mistenkte samtykker til undersøkelse skal påtalemyndigheten være den som beslutter at kroppslig undersøkelse skal gjennomføres. Det står i brev fra Riksadvokaten fra 20.01.10 om samtykke til kroppslig undersøkelse etter straffeprosessloven § 157²⁰, at påtalemyndighetens beslutning er nødvendig selv om mistenkte samtykker til undersøkelsen.

Bruk av AAS kan påvises i kroppen alt etter hvilket preparat man har benyttet. Enkelte stoffer kan påvises uker og år etter bruk²¹. Mange vil ha et relativt jevnt inntak av stoffene siden de går på kurer. I de tilfellene hvor mistenkte ikke samtykker til undersøkelsen, må det i hvert enkelt tilfelle vurderes om det er tid til å vente på beslutning fra retten eller om man skal innhente beslutning fra påtalemyndigheten.

5.4 Skjellig grunn til mistanke om bruk av AAS

I narkotikasaker må politiet ha skjellig grunn til å benytte seg av det vi kaller for Tegn og symptomer på narkotikabruk. I narkotikasammenheng kan man få skjellig grunn ved for eksempel størrelse på en persons pupiller. Tegn og symptomøvelsene kan da gjennomføres på en person som er mistenkt for bruk av narkotika. Dette gjøres for å få en indikasjon på hva slags stoffgruppe rusmidlet personen har tatt tilhører. AAS er ikke å finne i noen stoffgruppe som går inn under tegn og symptom. De forskjellige AAS - midlene er ikke rusmidler, og man finner derfor ingen tegn eller symptomer på lik linje med narkotika. Som jeg har nevnt i oppgaven tidligere, kan bruk av AAS gi flere mulige bivirkninger. Det kan være økt irritabilitet og lavere terskel for vold. På denne type ordensoppdrag kan politiet iaktta de involverte og se etter fysiske og psykiske tegn på bruk av AAS. Dette alene er allikevel neppe tilstrekkelig for å få hjemmelsgrunnlag til kroppslig undersøkelse. Politiet vil her antagelig være avhengig av for eksempel tips eller vitner for at kroppslig undersøkelse skal være hjemlet.

I boken «Illustrert informasjonsmateriale om narkotika, alkohol og doping» står det at bruk av AAS også kan ledsages av rusmisbruk²². Politiet kan i tilfeller der bruker har kombinert AAS

²⁰ Brev fra Riksadvokaten av 20.01.10 – Samtykke til kroppslig undersøkelse etter straffeprosessloven § 157

²¹ <http://www.lommelegen.no/legesvar/anabole-steroider-0>

²² Øiseth, Kjeldsen og sundvoll, *Illustrert informasjonsmateriale om narkotika, alkohol og doping*, 2008 side 69.

og andre rusmidler, få utslag i en tegn og symptomtest. I så fall vil det være utslag på de rusmidlene vedkommende har tatt, og ikke AAS - midler. Ved påvisning av rusmidler gjennom tegn og symptom får vi hjemmelsgrunnlag til å ransake person etter straffeprosessloven. Dette åpner muligheter for å finne AAS og brukerstyr på person og kan gi skjellig grunn til mistanke om bruk av AAS. Brukerstyr kan som nevnt tidligere, være en sprøyte med lengre og tynnere spiss enn en sprøyte brukt i narkotikasammenheng. Uansett vil skjellig grunn til mistanke om bruk av narkotika gi hjemmelsgrunnlag for en kroppslig undersøkelse. Denne kroppslige undersøkelsen kan da gi bevis på bruk av AAS.

6. Forebyggende tiltak i treningssentre

6.1 Dopingtest

Mange bruker treningssentre aktivt. Det er naturlig å tenke seg at mange av de som benytter seg av AAS, ofte er å se i treningsstudio. Da jeg meldte meg inn på treningssenter, fikk jeg et dokument jeg måtte signere før jeg fikk medlemskap og adgang til å trene. På et av disse papirene sto det at treningssenteret har adgang til å teste meg ved mistanke om bruk av dopingmidler. Videre sto det at bruk av dopingmidler ville medføre at medlemskapet mitt ble sagt opp. Dette er et tydelig signal om at bruk av dopingmidler ikke er akseptabelt. På det lille stedet jeg kommer fra, er det kun et treningssenter. Å miste adgangen til å trene på det eneste treningssenteret man har, kan ha en avskrekkende og forebyggende effekt. Jeg tenker at i store byer vil det å miste adgangen til et treningssenter ikke bety noe da det alltid finnes nye og andre alternative steder å gå til. Videre er det heller ikke alle treningssentre som velger å teste sine medlemmer for bruk av AAS. Det vil derfor være treningssentre som stillestående aksepterer bruken av dopingmidler.

I 2006 mottok datatilsynet en klage på at treningssenteret Skullerud Sportssenter hadde innført dopingtester i samarbeid med Antidoping Norge²³. Disse dopingtestene gjaldt kun de medlemmene som hadde skrevet under på et egenmeldingsskjema om at de godtok å bli dopingtestet. Datatilsynet kom fram til at treningssentre ikke skulle ha adgang til å ta dopingtester av sine medlemmer selv om dette var bygd på frivillighet. Dette ble begrunnet med at det medførte ulemper i forhold håndtering av personopplysninger knyttet til dopingtester. Datatilsynet mente i tillegg at de ikke hadde noen tro på at frivillige dopingtester ville få medlemmer som brukte dopingmidler til å slutte med dette. Det var opp til hver enkelt å avgjøre om de ønsket å ta sjansene på de helsemessige bivirkningene dopingmidler kan føre

²³http://www.datatilsynet.no/Global/05_personvernemda/2006/klagesak_dopingvedtak_2006.pdf

til. Datatilsynets konklusjon kan ses som en følge av at bruk av dopingmidler ikke var forbudt i 2006.

Skullerud treningssenter sendte en klage på vedtaket fra datatilsynet sammen med et støtteskriv fra Antidoping Norge. Saken ble dermed tatt opp i personvernemda²⁴.

Personvernemda omgjorde vedtaket til datatilsynet og mente at det ikke var brudd mot personvernet å ta dopingtester på treningssentre når dette var frivillig. Personvernemda mente at dopingtester blant de som samtykket i dette, var med på å forebygge bruken av dopingmidler. Senteret og de som samtykker i dopingkontroller, viser at de ønsker et dopingfritt miljø. I tillegg er det allmennpreventivt og individualpreventivt at konsekvensen av positiv dopingprøve er utestengning. Det var også et viktig poeng fra personvernemda at den vanlige mosjonist ikke ville bli plaget med dopingtester, men at det stort sett ville være aktuelt ved konkret mistanke.

6.2 Datatilsynets retningslinjer for gjennomføringen av dopingkontroll ved treningssentre

Datatilsynet har senere kommet med retningslinjer for hvordan dopingkontrollene skal gjøres. Det skal søkes om konsesjon hos datatilsynet for å behandle personopplysningene. I en slik konsesjon er det også retningslinjer i forhold til når dopingtestene kan gjennomføres. En av disse retningslinjene er 3-trinnsprosessen²⁵. Dette betyr at alle nye medlemmer ved innmelding skal signere på retningslinjene om antidoping, og at dette er et vilkår for medlemskap. Hvis treningssenteret får mistanke om dopingbruk, vil det gjennomføres en samtale mellom det aktuelle medlem og treningssenteret. Medlemmet får anledning til å svare for mistankene. Hvis det er slik at treningssenteret fortsatt mener medlemmet bruker dopingmidler, skal medlemmet få valget mellom å si opp sitt medlemskap eller skriftlig samtykke til dopingtest. Det siste leddet i 3-trinnsprosessen er dopingprøven. Er denne positiv, blir medlemskapet sagt opp. For medlemmet blir konsekvensen utestenging.

7. Kosttilskudd

Økende grad av kroppsfiksering er god butikk for produsentene av kosttilskudd. Kosttilskuddene koster som regel mye penger, og forbrukerne forventer forbedret treningseffekt og synlige resultater ved hjelp av produktet. Det kan derfor være fristende for kosttilskuddsprodusentene å tilsette stoffer som er dopingmidler. Tilsetningene kan være

²⁴http://www.datatilsynet.no/Global/05_personvernemda/2006/PVN_dopingvedtak_2006.pdf

²⁵<http://www.regjeringen.no/pages/37932325/Markesraadet.pdf>

hormoner eller sentralstimulerende stoffer. Dette blir gjerne kalt forurensede kosttilskudd. Slike kosttilskudd vil naturlig nok gi raskere og bedre effekt enn tilsvarende "rene" kosttilskudd. Følgelig selger produktet godt, og den økonomiske gevinsten er upåklagelig. Et eksempel på dette er kosttilskuddet Craze. Craze ble solgt i Norge i butikk og på nettet²⁶. Craze ga mye energi og ble et veldig populært pre-workout middel. Da en del brukere opplevde bivirkninger av kosttilskuddet, ble det analysert. Det viste seg å inneholde N-etyl-1-fenyl-2-butylamin som er ett sentralstimulerende stoff som ligner Amfetamin.

Flere idrettsutøvere har testet positivt på dopingtester etter å ha brukt ulike kosttilskudd. De har blitt tatt for dopingbruk og har risikert utestenging fra sin idrett. Etter ny lovgivning om forbud av bruk av dopingmidler, blir også den vanlige mosjonist mer ansvarliggjort i forhold til hvilket kosttilskudd som velges. Er kosttilskuddet forurenset og inneholder stoffer som står på dopinglisten, har man dopet seg. Bruk av dopingmidler etter § 24 a i legemiddeloven straffer også uaktsomhet. Det er ingen rettspraksis på denne type saker. Det er mulig bruk av forurenset kosttilskudd vil anses å være liten uaktsomhet og ikke bli rammet av legemiddeloven § 24 a. Dette er en problemstilling som man vanskelig kan tenke seg blir særlig aktuell i rettsvesenet. Sanksjon etter positiv prøve på et treningssenter er utestenging, noe som vil oppfattes som en streng reaksjon for en vanlig mosjonist som bare benytter seg av det tilbudet som faktisk finnes der. Dette kan være med på å øke oppmerksomhet og kritisk holdning i forhold til hvilke stoffer man inntar.

8. Avslutning

Jeg har i oppgaven tatt for meg ulike typer tiltak for å forebygge bruk av AAS. AAS er et samfunnsproblem pga de helsemessige konsekvensene det har for den enkelte bruker. I tillegg kommer de problemer og lidelser som blir påført personene som lever med og i nærheten av brukeren. Det er mye penger i omsetning av AAS noe som gjør dette til lønnsom virksomhet for organisert kriminalitet. Jeg har gått inn på hvilke muligheter man har for å påvise bruk av AAS. Det er viktig å få påvist dette på et tidlig stadium slik at man raskt kan iverksette forebyggende tiltak for den enkelte bruker. Videre mener jeg at organisasjoner som Antidoping Norge, Dopingtelefonen og seriøse treningssentre gjør en flott innsats i arbeidet med å forebygge bruk av dopingmidler. Holdningsskapende arbeid er nødvendig og viktig for å bekjempe dopingbruk. Jeg mener at politiet også må bruke ressurser på å bekjempe

²⁶<http://www.nrk.no/ostfold/amfetaminlignende-stoff-i-craze-1.11217766>

problemet, og at dette antageligvis har blitt enklere med ny lovgivning der bruk og besittelse av AAS er straffbart.

Litteraturliste (selvvalgt pensum)

Dom Høyesterett Rt-2002 1184

Forskrift 30. april 1993 nr 318 Dopingforskriften

Høyesteretts kjæremålsutvalg - Kjennelse. Rt 1993 1302.

Lie, E. (2011) *I forkant*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS, 2011

Lov 4.august 1995 nr. 53 Lov om politiet (politiloven)

Lov 22. mai 1981 nr. 25 Lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven)

Lov 30. april 1902 nr. 10 Almindelig borgerlig straffelov (straffeloven)

Lov 4. desember 1992 nr. 132 Lov om legemidler m.v. (legemiddeloven)

Ot.prp. nr. 46 (1991–92). Om lov om endring i straffeloven (straffetiltak mot doping)

Ot.prp.nr.106 (2001-2002) Om lov om endringer i straffeprosessloven og politiloven m.m. (lovtiltak mot barne- og ungdomskriminalitet)

Prop. 107 L (2012-2013) – Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak). Endringer i legemiddeloven (utvidet forbud mot dopingmidler m.m.)

Riksadvokaten brev av 20.01.10 – Samtykke til kroppslig undersøkelse etter straffeprosessloven § 157

Øiseth, Kjeldsen og Sundvoll (5. reviderte utgave 2008) *Illustrert informasjonsmateriale om narkotika, alkohol og doping*. Norsk Narkotikapolitiforening 2008.

Internett:

<http://www.antidoping.no/internett/antidoping-norge/oppdragsvirksomhet/>

Hentet 01.11.2013

<http://www.antidoping.no/internett/forebygging/>

Hentet 01.11.2013

<http://www.antidoping.no/internett/medisinsk-info/dopingmidler-metoder/anabole-steroider/>

Hentet 01.11.2013

http://www.datatilsynet.no/Global/05_personvernemda/2006/klagesak_dopingvedtak_2006.pdf

Hentet 22.11.2013

http://www.datatilsynet.no/Global/05_personvernnemda/2006/PVN_dopingvedtak_2006.pdf

Hentet 22.11.2013

<http://www.regjeringen.no/pages/37932325/Markesraadet.pdf>

Hentet 22.11.2013

http://www.dopingtelefonen.no/Om_dopingtelefonen/?module=Articles;action=Article.publicShow;ID=395

Hentet 01.11.2013

<http://www.lommelegen.no/legesvar/anabole-steroider-0>

Hentet 02.11.2013

<http://nhi.no/trening/doping/anabole-steroider-38995.html>

Hentet 05.11.2013

<http://www.nrk.no/ostfold/amfetaminlignende-stoff-i-craze-1.11217766>

Hentet 05.12.2013

http://www.nrk.no/ostlandssendingen/_-steroidbruken-okker-blant-unge-1.11087493

Hentet 09.11.2013

http://pub.nettavisen.no/multimedia/na/archive/00197/Les_brosjyren_her_197354a.pdf

Hentet 02.11.2013

<http://www.renidrett.no/index.php/historiene/morten-heierdal>

Hentet 01.11.2013

<http://www.renidrett.no/index.php/om-prosjektet/hvem-star-bak>

Hentet 01.11.2013